

معرفی کتاب

کتابداری، آرشیو و نسخه پژوهی :: گنجینه اسناد :: بهار و تابستان 1382 - شماره 49 و 50
از 109 تا 112

آدرس ثابت : <http://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/92411>

دانلود شده توسط : سارا سلطانی

تاریخ دانلود : 22/08/1395

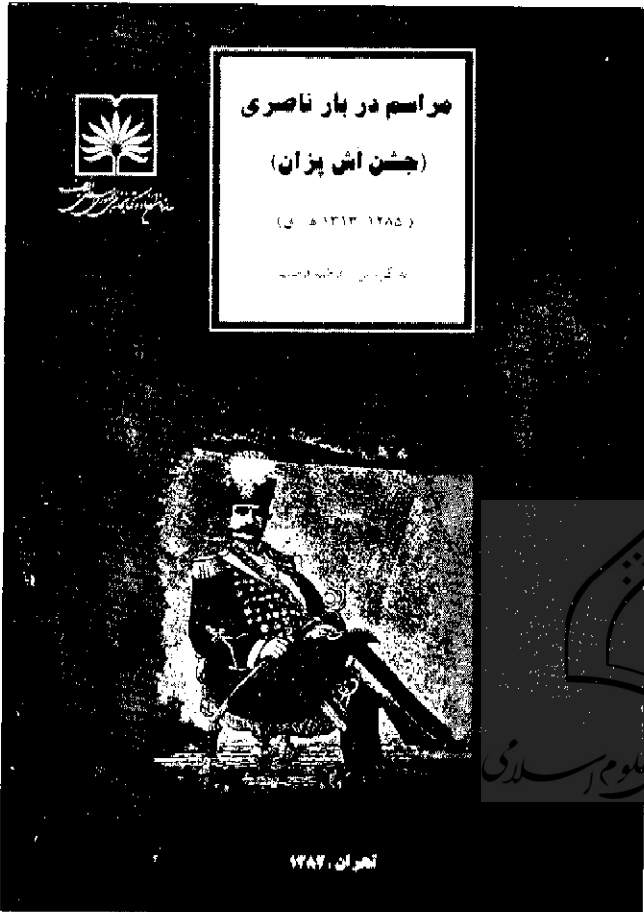
مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) جهت ارائه مجلات عرضه شده در پایگاه، مجوز لازم را از صاحبان مجلات، دریافت نموده است. بر این اساس همه حقوق مادی برآمده از ورود اطلاعات مقالات، مجلات و تألیفات موجود در پایگاه، متعلق به "مرکز نور" می باشد. بنابر این، هرگونه نشر و عرضه مقالات در قالب نوشتار و تصویر به صورت کاغذی و مانند آن، یا به صورت دیجیتالی که حاصل و بر گرفته از این پایگاه باشد، نیازمند کسب مجوز لازم، از صاحبان مجلات و مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) می باشد و تخلف از آن موجب پیگرد قانونی است. به منظور کسب اطلاعات بیشتر به صفحه [قوانین و مقررات](#) استفاده از پایگاه مجلات تخصصی نور مراجعه فرمائید.

پایگاه مجلات تخصصی نور

www.noormags.ir

معرفی کتاب

مراسم دربار ناصری

«جشن آشپزان (۱۲۸۵-۱۳۱۳ ق.)»
به کوشش فاطمه قاضیها، تهران،
انتشارات سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران
(پژوهشکده اسناد)، ۱۳۸۲، ۱۳۷ صفحه، پیشگفتار و
مقدمه، فهرست مندرجات، نام نامه، عکس و نمونه
تصاویر اسناد، شمارگان ۱۰۰۰ نسخه، قطع وزیری

شاهان قاجار به رسم دیرین دربارهای سلطنتی به برپایی انواع جشن‌ها توجه و علاقه خاصی داشتند. در این میان، ناصرالدین شاه که هیبت پادشاهانه‌اش باعلاقه به شادخواری و جشن و عشرت، چهره‌ای جالب از او ترسیم کرده بود، افزون بر حفظ و برپایی مراسم مرسوم، به برگزاری جشن‌هایی ابداعی که فقط جنبه تفریحی داشت، عنایتی شگفت‌انگیز نشان می‌داد. از جمله این جشن‌های ابداعی مخصوص دربار ناصری، مراسمی بود به نام جشن آشپزان که همه‌سازانه از سال ۱۲۸۵ تا ۱۳۱۳ ق. / ۱۲۴۸-۱۲۷۵ ش. در آخر فصل بیلاق، یعنی اواخر تابستان و اوایل موسم خزان به اجرا درمی‌آمد.

در آن هنگام که شاه و درباریان همراهش بر آن بودند که کم‌کم بساط خود را از بیلاق برچینند و به پای تخت بازگردند، ابتدا جشن مزبور را با دست افشانی و پای کوبی خنیاگران برپا می‌کردند و آنگاه به شهر بازمی‌گشتند. شاه بنا بر اعتقادات رایج «محض سلامتی وجود مبارک شاهانه خود دستور بار گذاشتن دیگ آشی را در ۱۲۸۵ ق. صادر کرد که به تدریج دیگ‌های دیگری بر آن افزوده گشت و در نهایت به جشن آشپزان تبدیل گردید.

در کتاب مراسم دربار ناصری (جشن آشپزان) که به کوشش خانم فاطمه قاضیها تدوین شده است، شرح مبسوطی از برگزاری این جشن نوشته شده است. کتاب از دو فصل تشکیل گردیده است.

تاریخ طب و طبابت در ایران

(از عهد قاجار تا پایان عصر رضاشاه)

به روایت اسناد

جلد اول

شامل: ... قوانین و نظامنامه‌های طبی، گزارشات صحی و بهداشتی

ایجاد مدارس عالی طب و مراکز همی و درمانی و...

پژوهش و نگارش: محسن روستایی

انتشارات سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران

پژوهشکده اسناد

۱۳۸۲

در فصل اول، خاطرات ناصرالدین شاه از روزهای جشن آشپزان آمده که در برگیرنده شش خاطره است. خاطرات مزبور عبارتند از: خاطرات شاه از جشن سال‌های ۱۲۸۵، ۱۲۹۲ و نقل جزئیاتی به قلم اعتمادالسلطنه. خاطرات شاه از آشپزان سال‌های ۱۲۹۳، ۱۲۹۷، سال‌های ۱۲۹۸، ۱۲۹۹، همراه با نقل ماجرا به قلم اعتمادالسلطنه. خاطره سال ۱۳۰۰، و پیوست نقل آن جشن به قلم میرزا قهرمان و اعتمادالسلطنه.

خاطره جشن سال‌های ۱۳۰۱، ۱۳۰۶ و نقل شمه‌ای از وقایع جشن آن سال‌ها از سوی اعتمادالسلطنه. خاطرات شاه از آشپزان سال ۱۳۰۷، و شرح دیگری از آن به قلم دکتر فوریه و اعتمادالسلطنه. درج وقایع جشن سال‌های ۱۳۰۹، ۱۳۱۲ به نقل اعتمادالسلطنه و سرانجام نقل خاطره آخرین جشن آشپزان به قلم قهرمان میرزا. در فصل دوم روایات دیگر به قلم چهارتن از معاصران آمده است که به ترتیب عبارتند از: عبدالله مستوفی، مخبرالسلطنه، معیرالممالک و ابوالحسن بزرگ‌امید.

خواننده این کتاب علاوه بر آشنایی با گوشه‌هایی از تاریخ قاجاران و طرز معیشت خواص و هوس‌های شاهانه، غیرمستقیم با یکی از اسباب شورش‌های مردمی در روزگار تسلط استبداد و چیرگی حاکمان فاسد روبه‌رو خواهد شد.

تاریخ طب و طبابت در ایران

(از عهد قاجار تا پایان عصر رضاشاه)

کتاب تاریخ طب و طبابت در ایران...

پژوهش و نگارش: محسن روستایی

تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران،

پژوهشکده اسناد، ۱۳۸۲

خاطر وقتی مشأله طب به میان می‌آید بطور طبیعی نام اطبای آن نیز در هر دوره از تاریخ به ذهن متبادر می‌شود. و این پزشکان هستند که با نوشتن آثار و بیان عقاید خود می‌توانند نقش بزرگ تاریخی خود را در زمینه تحولات پزشکی ایفا و به ظهور برسانند. پس چگونه می‌توان این دورشته از علم پزشکی را از هم مجزا ساخت؟

اگر به آثار بزرگان تواریخ پیش از قاجار بنگریم؛ به این فرضیه بسیار مهم پی خواهیم برد که در میان مورخین مشرق زمین، عموماً

موضوع تاریخ طب و طبابت، اگر چه از نظر شرح و تعریف با یکدیگر تفاوت دارند، اما از نظر قرابت و کاربرد، باهم پیوستگی ناگسستی دارند. بدین

تاریخ طب و طبابت در ایران

(از عهد قاجار تا پایان عصر رضاشاه)

دب‌روایت اسناد

جلد دوم

شرح حال منبیبان نامدار و ناشناخته ایران

پژوهش و نگارش: محسن روستایی

انتشارات: سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران

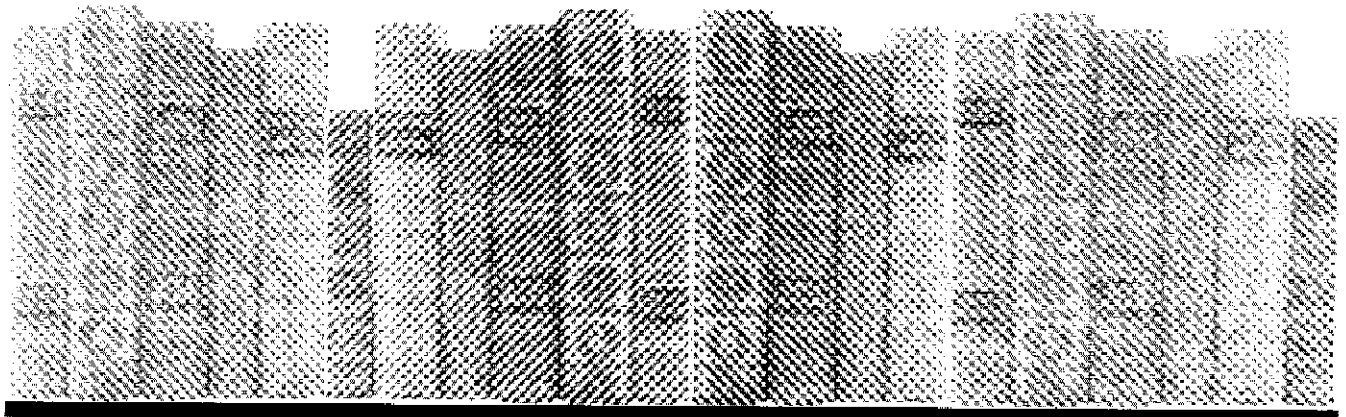
پژوهشکده اسناد

۱۳۸۷

طب ایرانی پس از ورود اسلام، با چند مقوله علمی و تاریخی رویه رو بوده است. از جمله امتزاج طب یونانی با طب ایرانی اسلامی است که خاندان نوبختی، ابن سینا و دیگران در باب تقویت طب یونانی و پیشرفت علم، خدمات بسزایی را انجام داده‌اند. براین اساس بررسی و مطالعه تاریخ پزشکی ایران در ادوار مختلف (پیش از قاجار)، وقت و زمان پیش‌بینی نشده‌ای را می‌طلبد. با این وجود پژوهشگران و مورخین آثار گرانسنگ و معتبری را در این زمینه تالیف نموده‌اند که هر کدام در جای خود قابل استفاده و تامل است. اما بحث پیرامون تحولات طب و طبابت در عهد قاجار و پس از آن حال و هوای دیگری دارد. اعزام محصلین به فرنگ، تأسیس مدرسه دارالفنون، ایجاد مؤسسات صحتی و درمانی و مجلس حفظ الصحه، ورود معلمین و پزشکان اروپایی به ایران، تصویب قوانین طب و طبابت از سوی مجلس شورای ملی، سبک و سیاق علمی در معالجه بیماران، ایجاد انستیتو پاستور و دانشکده پزشکی و بسیاری مسائل دیگر، موجب شد که بطور کل طب نوین با تمام ابعادش در تاریخ اجتماعی، فرهنگی ایران، رسوخ نماید و کشور ایران را با وقایع و حوادث متنوع و جدیدی روبه‌رو سازد. هر چند که در این دوران تقابلی طب پیشرفته و سنتی با یکدیگر اجتناب‌ناپذیر بود؛ اما بتدریج ضرورت‌های تاریخی و اجتماعی موجب شد تا جامعه ایرانی خود را با واقعیت‌های روز دنیا و پیشرفت‌های پزشکی اروپا آشنا و همگون سازد. گفتنی است در این دوران، با آثار مکتوب و نسبتاً فراوانی از پزشکان فرنگی و نیز طبای درسخوانده ایرانی و غیره روبه‌رو هستیم. اما مدرسه طب دارالفنون و مکمل آن مدارس عالی اروپا، سبب گردید؛ طبای صاحب نامی چون: ابوالحسن خان بهرامی، ناظم‌الاطباء، علی‌اکبرخان نفیسی... و امیرخان امیراعلم و ... پای به عرصه پزشکی نوین ایران بگذارند و از خود، آثار (علمی و عملی) و شایسته‌ای برجای بگذارند.

از این رو نویسنده و پژوهشگر کتاب «تاریخ طب و طبابت» قصد داشته، بطور اخص به زوایای مختلف تاریخ پزشکی و شرح حال پزشکان ایران، در عصر قاجار و پهلوی توجه نماید و تاجایی که امکان داشته، تلاش شده است با کمک اسناد و منابع موجود به معرفی و تبیین موضوع مورد بحث بپردازد. این کتاب به روش

تاریخ پزشکی و تاریخ پزشکان را تواءمان به رشته تحریر درآورده‌اند؛ منتهی جانب شرح حال اطباء بر جنبه آرا و عقاید پزشکی آنان ترجیح داده شده است. از اینکه طب ایرانی از چه روزگاری آغاز شده است. مورخین و خاورشناسان بر این باورند که در داستانهای کهن ایرانی، آغاز و معرفی طب را به جمشید پادشاه اساطیری نسبت داده‌اند و او اولین کسی بوده که استفاده از دارو را به مردم یاد داده است....

معمول گذشتگان، هم به تاریخ طب و هم به شرح حال طبیبان، توجه نموده است. زیرا، همان گونه که در مقدمه کتاب، بیان شده است، «مقوله طب و طبابت در ادوار مختلف تاریخ، از هم جدانشدنی و چون درد و بیماری و درمان و شادمانی، با هم پیوندی ناگسستنی دارند».

بازی، کتاب تاریخ طب و طبابت در دو جلد (هر جلد ۱۰۰۰ صفحه) تنظیم و در مدت بیش از ۷ سال بطور مستمر زمان صرف شده است تا با انجام پژوهش های اسنادی و تاریخی، کتاب مزبور به منصفه ظهور بنشیند. ابزار اصلی پژوهشگر کتاب، اسناد آرشیوی (در درجه اول) و نیز نسخ و جراید قدیمی و منابع قابل اعتنا و دست اول (در درجه بعدی) بوده است. که همانا این امر به اعتبار پژوهشی کتاب حاضر، به عنوان یک مرجع مستند رونق بخشیده است.

مجلد اول کتاب، علاوه بر پیشگفتار و مقدمه شامل یک فصل تالیفی و پژوهشی است تحت عنوان: (نگاهی به تاریخ پزشکی ایران در عهد قاجار و پهلوی) که بطور مفصل، فضای تاریخی تحولات پزشکی ایران در دوران مورد نظر، ترسیم شده است. سایر فصول عبارتند از: اسناد مربوط به قوانین طب و طبابت. اخبار و اعلانات طبی و صحی. انعقاد چند قرارداد میان دولت ایران و اطبای فرنگی. نظامنامه های مؤسسات صحی و حفظ الصحه. اسنادی از چگونگی ایجاد مدارس عالی طب و دانشکده پزشکی، اسنادی از اوضاع بهداشتی و شیوع بیماریهای مسری و اسنادی از بیمارستانها و مؤسسات درمانی و غیره و غیره.

جلد دوم کتاب هم، منحصرأ اختصاص دارد به: «شرح حال رجال طبیبان عهد قاجار و رضاشاه» که فراخور حالشان و نقش علمی و تاریخی که ایفا نموده تنظیم و نوشته شده اند. این کار به مدد اسناد آرشیوی، روزنامه ها و مجلات قدیمی، سالنامه ها و دیگر منابع دست اول و برخی مصاحبه ها و یادداشت ها و اسناد خانوادگی بازماندگان آنان، به انجام رسیده است.

گفتنی است: جلد دوم کتاب از دو قسمت مجزا تشکیل یافته. قسمت اول فضای اصلی کتاب است که تعداد ۱۹۱ نفر از رجال طبیبان، شرح حالشان توسط نگارنده و با محوریت سند تالیف و تنظیم شده است. قسمت دوم هم شامل: کتابچه مستندی است از

۲۱۳ نفر از طبیبان عهد قاجار و بعضاً رضاشاه که فهرست وار (۴۰-۵۰) درصد از اطلاعات مربوط به آنان در این کتابچه تقریر شده است. قریب به اتفاق این طبیبان ناشناخته اند و در هیچ منبع و ماخذی ذکر و یادى از آنان نشده است. بنابراین در مجلد دوم کتاب «تاریخ طب و طبابت» با حدود چهارصد تن طبیبی روبه رو هستیم که عده ای از آنان نامدار و بیشماری از ایشان در تاریخ این دوره ناشناخته و مهجور مانده اند که بدین وسیله و از طریق کتاب حاضر به جامعه علم و پژوهش معرفی شده اند.

نویسنده کتاب در مقدمه، به این نکته اشاره دارند: «که تنظیم و تالیف بیوگرافی برخی از اطباء، ماهها و حتی چند نفری از آنان نزدیک به یک سال به طول انجامید تا آگاهی مراجع به شرح حالشان کامل و رضایت بخش شد. برای نمونه شرح حال حافظ الصحه های بروجرد. اعلم الدوله ثقفی (خلیل خان مؤتمن الاطبا (زین العابدین خان) نظام الحکما (میرزا حسین خان هنجن) و... از جمله طبیبانی بودند که برای تنظیم بیوگرافی شان ساعتها وقت و بی وقت زمان صرف شد تا در حد ممکن موفق به کشف مطالبی در مورد زندگانی تاریخی و سیاسی. اجتماعی آنها شده ایم...».

این کتاب مجلد سومی هم خواهد داشت که پژوهشگر کتاب در نظر دارد اسناد و مطالبی را که در مراحل بعدی به دست آمده و یا مورد بررسی و تحقیق قرار گرفته، بعنوان تکمله این دو جلد به عرصه پژوهش و تاریخ عرضه نماید. این کتاب حاصل بیش از هفت سال تلاش نویسنده و روایت و بررسی و انتخاب هزاران فهرست و اسنادی بوده است که دقت نظر و اشراف در این مقوله از پژوهش های تاریخی و اسنادی، ما را به آشنایی کتابی رهنمون ساخته است که استنادات و مرجع بودن آن در میان آثار قلمی راجع به قاجار و پهلوی قابل اعتنا و در خور توجه است. افزون بر آن، کتاب حاضر از نظر تاریخ اجتماعی. فرهنگی، فرهنگ عامه و رجال شناسی نیز از جمله کتبی محسوب می شود که پژوهشگران و مورخین می توانند در استنادات خود، رجوع به آن را مد نظر قرار دهند.